

Předmluva.

V české literatuře národohospodářské není spisu o obchodní politice, ani vědeckého, ani populárního, ač tento obor dere se v poslední době rostoucí silou do popředí všech úvah národohospodářských, soukromohospodářských i politických, a zvláště v době poválečné ovládne na dlouhý čas myšlenkovou oblast všech národů a veškerých jejich vrstev.

Doufám proto, že soustavný spis o souboru otázek, do obchodní politiky zasahujících, vyjde včas a poslouží hlavně i české věci v praktickém směru, prohloubí-li panující názory, namnoze kusé a neujasněné, čerpané hlavně jen z úryvkovitých příležitostných zpráv denních listů. A tím byl bych spokojen, ač jinak je dosti nevlídno psáti podobný větší odborný spis česky.

Na Král. Vinohradech v březnu 1916.

Dr. Jos. Pazourek.

Úvod a rozhled.

Politikou národohospodářskou nazývají se snahy a opatření, jejichž účelem jest upravití hospodářské poměry správních celků. Dle známých tří odvětví hospodářských liší se politika agrární, průmyslová a obchodní. Názvu „obchodní politika“ užívá se však v novější době ve smyslu poněkud obmezenějším, než jak z uvedeného celkového rozvrhu plyne. Příkladá se totiž především slovu „obchod“ známý užší význam, kterému odpovídá spíše český název „tržba“, jímž míní se prostředkování oběhu statků od výrobce k spotřebiteli, a zůstává se tudíž stranou jako obor samostatný bankovníctví, pojišťovnictví a pod., ano i dopravní politika. Mimo to míní se obchodní politikou nyní všeobecně politika státních celků, ježto ta nabyla rozhodující převahy, zvláště v oboru obchodní politiky, poněvadž se obchodní styky soustředily a organisovaly dle jednotlivých státních území ruku v ruce s postupem a zesílením moci státní, na rozdíl od dřívějšího partikularismu stavovských a místních zájmů.

Neobyčejně do dálky rostoucí rozpětí obchodních styků a přeměna tržby územní jednotlivých států v tržbu světovou zatlačila konečně i do pozadí obchodní politiku vnitřní jednotlivých států, jež všímá si úpravy poměrů tržebních ve styku domácím, v jejíž obor přísluší mimo jiné zvláště úprava právních a správních záležitostí živnosti obchodní a jejich pomocných institucí, kdežto řešení [vlastních hospodářských otázek většího slohu připadá vnější politice obchodní, tak že mluví-li se o obchodní politice vůbec, bez [dalšího obmezení nebo určení, míní se jí obyčejně jen tato vnější politika obchodní, jež upravuje otázky mezinárodních styků tržebních.

Vnější tržební politika státu může býti ve službách politiky agrární, hledí-li chrániti a podporovati své zemědělství, nebo politiky průmyslové, má-li na zřeteli podporu domácího průmyslu, anebo vlastní politiky obchodní, hledí-li vybudovati dopravní prostředky ve styku s cizinou a strhnouti na ně opatřování dovozu a prostředkování obchodu pro vlastní zemi, po případě hledí vybudovati i obchodní prostředkovatelství v cizině a mezi zeměmi cizími. Se zřetelem k tomu vylučují se obyčejně z politiky agrární a průmyslové obory, jež souvisí s vnější tržbou, a obmezují se oba tyto obory hospodářské politiky na vnitřní svou politiku, kdežto vnější obchodní politika jest v uvedených směrech i jakousi vnější politikou agrární a průmyslovou, a také jakousi politikou obchodní v užším smysle, jež hledí podporovati vnější obchod jako obor, z něhož plyne zemi prospěch, a ne jen jako prostředek ve službách jiných účelů stojící.

Náš spis bude se obíratí v podstatě obchodní politikou v uvedeném užším smysle, totiž státní tržební politikou v nější, a jen místy zabočí, pokud bude nutno, v obory stranou zůstavené, zvláště do otázek dopravních, valutových a j.; bude se obíratí vnější tržební politikou jako celkem, ať je tato politika v nepřímých službách agrárních, nebo průmyslových, nebo obojích, anebo ať je sama sobě účelem.*) Při tom nebude lze nedotknouti se poněkud podrobněji zvláště v oddílech retrospektivních také některých styčných otázek širší a ryzí theorie národohospodářské; jinak by nebylo možno dopracovati se ujasněného názoru ani o běžných praktických problémech dnešní politiky obchodní, ježto bývalé jakési diletantství v tomto směru i u čtenáře praktika je dnes nemožné.

Pokud se vlastních prostředků států týče, jimiž mohou za dnešních poměrů svoji obchodní politiku prováděti, ty jsou poměrně nemnohé; jsou to hlavně cla, jež stát buď autonomně, svémocně ustanoví, anebo jež mezinárodními smlouvami s ostatními státy upraví. Tento prostředek však na úpravu velmi skřížených a jemných spleť hospodářských styků s cizinou nestačí, a musí se státy utíkatí k cestám postranním, nepřímým, aby jimi napomáhaly dosáhnouti vytčeného cíle, jako zvláště úpravou tarifů drah, a to i soukromých, úpravou otázek valutových, styků koloniálních a j. V tomto smysle lišívá se někdy podrobněji vnější politika celní, dopravní, valutová, koloniální a j. Tohoto spolupůsobení činitelů jiných, často i prostředků zastíraných, potajmých, jest ostatně i proto třeba, že zákony, jimiž stát jest odkázán své úmysly prováděti, jsou formou příliš těžkopádnou, strnulou, jež nemůže se přizpůsobovati ustavičným změnám hospodářských poměrů států a jejich vývoje, i kdyby poměry byly tak probadány, aby to bylo možno. Ale nehledě ani k okolnosti, že tápeme v mnohém směru ještě ve tmách, nesmíme zapomínati, že jde o obchodní politiku, a oba pojmy zajisté s dostatek stanovisko ujasňují. Spis o státní tržební politice nemůže se tedy obmeziť snad jen na úvalhu o pozitivních předpisech státních v tomto oboru daných, nýbrž musí proniknouti hlouběji, aby pomáhal řešiti mnohé dosud záhady hospodářských styků národů a jejich důsledků.

Především bude tudíž nutno všimnouti si hospodářského významu vnějšího obchodu zemí a posouditi starší i novější názory v této příčině projevované. Pak obrátíme se k jednotlivým prostředkům, jichž tržební

*) Název „mezinárodní“ tržba má tutěž slabinu jako název „národní“ hospodářství; spíše by se hodil snad název tržba mezistátní, ač i proti tomuto názvu dá se namítnouti, že jde o směny mezi jednotlivci. B a s t a b l e (Theory, str. 5) míní, že lépe snad by se hodilo označení: tržba mezi společnostmi (societies), roz. mezi společnostmi určitých kvalit a za určitých předpokladů, jak je již Smith byl vytkl, a jež jsou: volný oběh práce a kapitálu uvnitř každého tohoto celku a (poměrná) nepohyblivost činitelů výrobních pro přechod z jednoho celku do druhého. Ale stěhovavost práce i kapitálu ze státu do státu se nyní usnadněním a zlevněním dopravy tak vzmohla, že sotva lze již uváděti druhý příznak jako rozhodující. Mill uvedl další rozdíl, totiž vyrovnávání se nákladů a zisků uvnitř těchto jednotlivých celků a odlišnost jejich v různých územích, ale ani tento příznak dnes již není podstatný.

politika státní užívá a kriticky jejich účinky ve světle historie i dnešních poměrů uvážíme, při čemž budeme musiti dotknouti se veškerého ústrojí mezinárodních styků platebních a úvěrových, jakož i mezinárodní koncentrace podniků výrobních, tržebních a dopravních. Jak samozřejmě, budeme si všímati poměrů v Rakousko-Uhersku a pokud je možno zemí českých podrobněji, jakož i poměru Rakouska k Uhersku, k zemím balkánským a k Německu, o němž se právě nyní na všech stranách uvažuje a disputuje.
